

ТЕОРЕТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ТЕРМІНІВ МЕНТАЛЬНІСТЬ І МЕНТАЛІТЕТ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЇ

Присвячено огляду наявних тлумачень менталітету та ментальності у вітчизняному та зарубіжному мовознавстві з урахуванням лінгвокультурологічних параметрів. *Ментальність* окреслено як наукову категорію, систему поглядів, завдань та їх вирішення. *Менталітет* представлено як осмислення світу за допомогою образів, забарвлених емоційними та ціннісними орієнтаціями; як особливе уявлення про речі, що можна розуміти як картину світу; як частину народної духовної культури, яка створює етноментальний простір народу. Менталітет виражається в почуттях, розумі та волі кожного окремого члена суспільства на основі спільної мови та виховання. Менталітет проявляється у світоглядних, поведінкових і культурних стереотипах, історичних традиціях, способі життя людей, а також у мові. Своєю чергою, мова, як одна з основних ознак нації, репрезентує не лише культуру народу, який говорить цією мовою, але й відображає його менталітет. Саме тому вивчення особливостей вираження та вербалізації національного менталітету є актуальним не лише для власне лінгвістичних студій, але й для розуміння міжнаціональних стосунків і передбачення можливих міжетнічних конфліктів.

Ключові слова: ментальність, менталітет, картина світу, національний характер, стереотип, лінгвокультурологія.

Постановка наукової проблеми та її значення. У центрі уваги сучасної лінгвістики знаходяться проблеми, пов'язані з відображенням національної культури, історії та менталітету в мовах. Роль мови в накопиченні культурних та історичних здобутків набуває очевидного й значимого характеру, що стає особливо важливим і актуальним у часи інтенсивної глобалізації та міжкультурної комунікації. При цьому мова, як одна з основних ознак нації, репрезентує не лише культуру народу, який говорить цією мовою, але й відображає його менталітет, світосприйняття, систему цінностей, усвідомлення своєї ролі та місця у світі. Саме тому вивчення особливостей вербалізації національного менталітету є **актуальним** не лише для власне лінгвістичних студій, але й для розуміння міжнаціональних стосунків і передбачення можливих міжетнічних конфліктів.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Поняття «ментальність» і «менталітет» із кінця 80-х років ХХ століття отримали досить широке поширення у вітчизняній та зарубіжній науковій і публіцистичній літературі, а також засобах масової інформації. Питаннями інтерпретації терміна «менталітет» та його відображення у мові займалися такі науковці, як М. Аліфіренко, А. Вежбицька, С. Воркачов, В. фон Гумбольдт, В. Колесов, В. Маслова, А. Михальська, В. Мокієнко, С. Ожегов, З. Попова, О. Садохін, Е. Сепір, Й. Стернін, С. Тер-Мінасова, Б. Уорф, Н. Шведова та інші. Варто звернути увагу на те, що фактично ніхто з дослідників не розмежовував поняття «ментальність» і «менталітет», використовуючи для цього такі слова з західноєвропейських мов, як *mentality* (англійська мова), *mentaletü* (французька мова) та *Mentalität* (німецька мова). Поняття «менталітет» можна віднести до різних галузей гуманітарної науки, при цьому в літературі можна зустріти використання синонімів категорій «менталітет» і «ментальність», що цілком допустимо при недостатній філософсько-методологічній розробці проблеми.

Мета і завдання статті. Завдання пропонованої розвідки – проаналізувати філософсько-лінгвістичні та лінгвокультурні підходи до наявних дефініцій ментальності та менталітету з метою визначення засобів його репрезентацій у національній мові й культурі.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Людина пізнає навколишній світ шляхом відображення його у своїй свідомості й тільки потім

репрезентує цей світ у мові, тому мова безпосередньо відображає не стільки сам світ, скільки нашу концептуалізацію світу та його розуміння. «Ментальність – це система поглядів, завдань та їх вирішення, ціннісних орієнтацій, умовиводів, особливостей поведінки, яка закріпилася в свідомості народу, культурних стереотипах; менталітет – це те, що відрізняє одні спільноти від інших» [17, 157]. Російські мовознавці С. Ожегов і Н. Шведова окреслюють менталітет як поняття «книжкове» і розглядають його як «осмислення світу, передусім, за допомогою образів, забарвлених емоційними та ціннісними орієнтаціями, які тісно пов'язані з традиціями, настроєм, відчуттям» [12, 59]. У цьому разі йдеться не стільки про системний характер менталітету, як про сукупність різних явищ і феноменів духовного життя.

Термін «менталітет» має інше тлумачення в англійських лексикографічних джерелах. Наприклад, словник «Merriam-Webster: Dictionary and Thesaurus» визначає *mentality* як *mental capacity*, тобто, як розумову здатність, і *mental power* – силу розуму [23]. Он-лайн словник «Cambridge Dictionary» тлумачить *mentality* як *a person's particular way of thinking about things*, тобто як особливе уявлення про речі, притаманне одній людині, що, своєю чергою, можна розуміти як картину світу [21].

Схожі визначення можна знайти у роботах С. Тер-Мінасової [19]. Науковець вважає, що поняття менталітет містить у собі склад розуму, світовідчуття, світосприйняття, психологію тощо. За визначенням С. Тер-Мінасової, «менталітет – це розумова та духовна налаштованість як однієї людини, так і суспільства загалом» [19, 146]. Ментальність також можна визначити як наукову категорію, яка відображає певний феномен, що вкоренився в житті народу.

Лінгвокультуролог А. Михальська розглядає терміни «ментальність», «менталітет» і «душа народу» як синоніми та стверджує, що їх значення – це спосіб мислення особистості чи групи суспільства, притаманна їм духовність, склад розуму та світосприйняття [14, 38].

Ми поділяємо думку А. Михальської про те, що *менталітет* – це історично складене довгочасне єднання найстійкіших уявлень, стереотипів і архетипів, які проявляються на свідомому й підсвідомому рівнях у вигляді особливого способу організації думок, світовідчуття та світосприйняття [14, 35].

Елементи, які утворюють менталітет, існують не тільки в своїй автентичності, а й зливаються в «духовний сплав». Менталітет утілює в собі загальні риси свідомого та підсвідомого, раціонального та емоційного, суспільного та індивідуального мислення й поведінки, віри та стилю життя. Менталітет проявляється в ставленнях, ціннісних орієнтаціях, світоглядних і поведінкових стереотипах, історичних традиціях, способі життя людей, а також у мові [20, 46].

Серед досліджень, ключовим поняттям яких був менталітет, можна виокремити роботу В. Колесова «Мова та ментальність» (2004). Дослідник вважає, що менталітет своїми ознаками формує цілісну картину світу в її ціннісних орієнтирах, яка існує довгий період часу незалежно від конкретних економічних і політичних традицій; менталітет виражається в почуттях, розумі та волі кожного окремого члена суспільства на основі спільної мови та виховання. Менталітет становить частину народної духовної культури, яка створює етноментальний простір народу на території його існування [10, 11].

Усі вище згадані тлумачення *менталітету* свідчать про те, що менталітет це:

- спосіб сприйняття світу та мислення;
- осмислення світу за допомогою образів, забарвлених емоційними та ціннісними орієнтаціями;
- особливе уявлення про речі, притаманне одній людині чи етноспільноті, що, своєю чергою, можна розуміти як картину світу;
- виток мислення, ідеології та віри, почуттів і емоцій;
- довготривале об'єднання найстійкіших уявлень, стереотипів і архетипів.

На думку етнологів О. Садохіна, *менталітет* ототожнюється з національним характером, душею народу, а також психічним складом етносу [17, 164]. Водночас науковець трактує менталітет як відносно цілісну сукупність думок і вірувань, які утворюють картину світу національної спільноти [17].

У когнітивній лінгвістиці *ментальність* розуміють як специфічний спосіб сприйняття та розуміння дійсності, що визначається сукупністю когнітивних стереотипів свідомості, характерних для індивіда, соціальної чи етнічної групи людей [16, 112]. Під час дослідження взаємозв'язку мови та культури передусім розглядають виявлення національно-культурної специфіки в концептосфері мови, що дозволяє аналізувати національну лінгвокультуру в її цілісності, системності та самобутності, а також вивчати окремі фрагменти мовної картини світу. Через аналіз культурних конотацій і семантики мовних одиниць лінгвокультурний підхід дає можливість обґрунтовувати вибір мовних образів, визначати в мовних одиницях і специфічні ознаки менталітету певного народу, і універсальні значення, зумовлені людською природою [4].

Під впливом історичних і генетичних чинників менталітет породжує ту духовно-поведінкову специфіку, яка робить представників одного народу несхожими на представників інших народів. Таким чином менталітет стає важливим чинником самоідентифікації спільноти й народу і набуває ознак національності. Поняття «національний менталітет», зазвичай, розуміють як образ думок, психологічний склад розуму, особливості мислення, а також складену історично, стійку специфічну форму прояву та функціонування суспільної свідомості в життєдіяльності певної національної спільноти людей [13, 156]. Оскільки відображення реальних умов життєдіяльності, спілкування з іншими народами, рівень використання соціального, інтелектуального та морального досвіду становлять вагомий елемент національного менталітету, то поняття *менталітет* перетинається й змішується з такими поняттями, як *національна психологія* та *національний характер*.

Менталітет завжди асоціюють із поняттями національної свідомості, національного характеру, національного духу тощо, оскільки він несе в собі відбиток національного. Ментальність виражає специфіку національної своєрідності, а повноцінне та всебічне знайомство з будь-якою культурою містить у собі не тільки вивчення матеріальних компонентів цієї культури, її історичної, географічної та економічної детермінант, а й спробу проникнення в образ мислення нації, можливість подивитися на світ очима носіїв мови цієї культури.

Ментальність, яка виступає природною формою світосприйняття, базується на категоріях і формах рідної мови. Основною одиницею ментальності в мові вважають *концепт*, який трактують як ментальний генотип, першобраз дійсності, втілений у змісті поняття через знаки мови [9, 112]. Дослідження ментальності в мові завжди відбувається з опорою на контекст культурних традицій. Кожний індивід має власну картину світу, в якій виражається ментальність [11, 112].

Мова як один із найважливіших чинників становлення національної ментальності, впливає на свідомість, стереотипи мислення та рівень підсвідомого [5, 14].

Національний менталітет втілюється в звичках, нормах поведінки, традиціях і звичаях певної етнічної спільноти та впливає на формування її мовної картини світу. Існують два основні підходи до вивчення мовної картини світу. Перший вивчає лінгвокультурні (лінгвоспецифічні) концепти, які є «ключовими» для певної культури (А. Вежбицька). Такі концепти несуть культурологічні значення і дають «ключ» до розуміння особливостей культури (наприклад, українські концепти ДУША, МРІЯ, ВОЛЯ та англійські концепти MIND, PRIVACY, FREEDOM). Другий підхід проводить реконструкцію закладеного в мові цілісного «наївного» погляду на світ, який суттєво відрізняється від наукового. При цьому наукова концептуалізація дійсності відрізняється від мовної. Лінгвокультурний підхід передбачає, що мовна картина світу охоплює всю лінгвосферу та її ядро – концептосферу [8, 384].

У межах когнітивної лінгвокультурології ментальність тлумачиться як сукупність типових проявів своєрідного сприйняття зовнішнього та внутрішнього світу, специфічний прояв національного характеру, інтелектуальних, духовних і вольових якостей культурно-мовного суспільства [7, 251].

Мова зберігає та фіксує глибокі антропологічні матриці культури, а також визначає специфіку світовідчуття та світосприйняття її носія, зокрема образ національного «я», долучаючи способи самоусвідомлення себе як представника нації, культури. Мова фіксує смисловими опозиціями понять «соціальне – індивідуальне», «матеріальне – ідеальне», «добро – зло» та «минуле – теперішнє – майбутнє» систему притаманних лише одній культурі цінностей. Моделі, що формують специфіку сенсу життя, проявляються в поняттях *щастя, любові, смерті, вічності, долі*, а характер опозиції «ми – вони» маркує «своїх» і «чужих», а також особливості комунікації між ними.

Мова як цілісна система засобів відображає складний світ людської свідомості, оскільки в мовних формах закріплена духовна культура, яка містить усю сукупність уявлень, вірувань, звичаїв, традицій і звичок народу. Саме тому аналіз особливостей ментальності різних народів необхідний для розуміння та тлумачення проблем міжкультурної комунікації. Представники різних лінгвокультур сприймають світ по-своєму, через призму своєї картини світу. Крім того, не можна стверджувати, що картина світу постає дзеркальним відображенням самого світу. Мова пояснює склад цієї концептуальної картини світу й створює мовні образи [15, 25].

В онтогенезі взаємодія мови та менталітету показує, що кожен новий член суспільства та кожне нове покоління отримує знання про світ крізь призму рідної мови. В умовах сучасної глобалізації трансформаційні процеси в національних мовах стають короткотривалими. У цій ситуації менталітет виконує культурно-охоронну функцію [18, 10].

Одним із перших лінгвістів, який вивчав зв'язок мови з ментальними процесами народу, був В. фон Гумбольдт. У розвідці «Про відмінність будови людських мов і її вплив на духовний розвиток людства» (1830–1835) він стверджував, що мова впливає на наше світовідчуття та світосприйняття і виражає матеріальну й духовну культуру. Кожна мова має специфічну внутрішню форму, яка виражає народний дух і служить зв'язком між людиною та реальністю [22].

Російський мовознавець В. Колесов називає ментальність «генетичною пам'яттю народу», яка формується століттями та закріплюється в мові та слові. Словесний знак «обслуговує» носіїв мови відповідно до рівня їхнього інтелекту. Наприклад, для дітей ментальність проявляється через казки, для пересічних носіїв мови – через пареміологічний фонд мови, а також збереження інформації може відбуватися в окремих словах [11, 98]. Таким чином лінгвокультурна методологія синтезує сучасні напрямки досліджень мовних картин світу та розглядає предмет свого аналізу унікальні для конкретної мови лінгвокультурні концепти. Такі концепти постають ключовими для певної культури, що допомагає дослідити її особливості та характеристики ментальних матриць.

Важливим компонентом ментальності прийнято вважати мовну свідомість, яка вибудовується на основі вербалізованих когнітивних структур. Своєю чергою, когнітивні та мовні значення репрезентують етнокультурний простір. Базові концепти ментальності складають «ідеальні артефакти», які М. Алефіренко розуміє як «мовні образи, символи, знаки, що несуть у собі результати евристичної діяльності всього етнокультурного соціуму» [3, 62]. Зв'язок ментальності з мовною картиною світу відбувається через трансформацію елементів концептуальної свідомості в мовні пресупозиції, які згодом втілюються в культурно-прагматичні компоненти мовної семантики. Отже, практична діяльність людини відображається у свідомості, закріплюється в мові, потім перетворюється на внутрішню модель світу. При цьому «образ світу» формується з двох елементів – ментальності та концептосфери.

Оскільки до особливостей менталітету відносять етнічну модель реальності, світовідчуття та світосприйняття, специфіку поведінки представників певної лінгвокультурної спільноти, то для розкриття духовної структури суспільства ми використовуємо таку категорію, як *національний характер*. У працях С. Тер-Мінасової національний характер тлумачиться як «своєрідний національний колорит почуттів і емоцій, образів думок і дій, стійкі національні звички та традиції, що формуються під впливом умов матеріального життя, особливостей історичного розвитку певної нації та проявляються в специфіці її національної культури» [19, 156]. На рівні побутової свідомості, факт існування національного характеру в кожного народу не викликає сумнівів, адже постає як аксіома. Ця думка знаходить свою верифікацію під час перебування в чужому етнічному середовищі, яке закріплює твердження про те, що люди цієї спільноти відрізняються від інших спільнот способом організації свого побуту, традиціями, символікою, манерою одягатися, вести бізнес тощо.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Отже, ментальність і менталітет визначають усвідомлення реальності та алгоритми мислення, життєві принципи і моделі поведінки, цінності та стратегії поведінки у процесі життя та діяльності окремого індивідуума та етнічної спільноти загалом. Параметри та координати життя зазнають постійних змін, тому потребують полівекторного аналізу, що слугуватиме предметом подальших комплексних лінгвістичних студій.

Джерела та література

1. Ажнюк Б. М. Національна фразеологія в іншомовному зіставленні / Б. М. Ажнюк // Укр. мова і л-ра в шк. – 1990. – № 5. – С. 82–87.
2. Алефіренко Н. Ф. Лінгвокультурна природа ментальності [Електронний ресурс] / Н. Ф. Алефіренко // Язык. Словесность. Культура. – 2011. – № 1. – С. 23–43. – Режим доступу : <http://publishing-vak.ru/file/archive-philology-2011-1/2-alefirenko.pdf>
3. Алефіренко Н. Ф. Лінгвокультурологія: цінностно-смысловое пространство языка : учеб. пособие / Н. Ф. Алефіренко. – М. : Флинта ; Наука, 2010. – 288 с.
4. Алефіренко М. Ф. Теоретичні питання фразеології / М. Ф. Алефіренко. – Х. : Вид-во при Харк. держ. ун-ті «Вища шк.», 1987. – 133 с.
5. Воркачев С. Г. Лінгвокультурная концептология: становление и перспективы / С. Г. Воркачев // Известия РАН. Сер. л-ры и яз. – 2007. – Т. 66, № 2. – С. 13–22.
6. Залевская А. А. Психолінгвістические проблемы семантики слова : учеб. пособие / А. А. Залевская. – Калинин : Калинин. гос. ун-т, 1982. – 66 с.
7. Карасик В. И. Язык социального статуса : монография / В. И. Карасик. – М. : ИТДГК «Гнозис», 2002. – 495 с.
8. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс : монография / В. И. Карасик. – Волгоград : Перемена, 2002. – 477 с.
9. Колесов В. В. Жизнь происходит от слова... / В. В. Колесов. – СПб. : Златоуст, 1999. – 368 с.
10. Колесов В. В. Культура речи – культура поведения / В. В. Колесов. – Л. : Лениздат, 1988. – 271 с.
11. Колесов В. В. Язык и ментальность / В. В. Колесов. – СПб. : Петерб. востоковедение, 2004. – 240 с.
12. Маслова В. А. Введение в лінгвокультурологию / В. А. Маслова. – М. : Наследие, 1997. – 207 с.
13. Маслова В. А. Лінгвокультурология / В. А. Маслова. – М. : Изд. центр «Академия», 2001. – 208 с.
14. Михальская А. К. Русский Сократ : лекции по сравнительно-исторической риторике / А. К. Михальская. – М. : Просвещение, 1996. – С. 35–40.
15. Мокиенко В. М. Учебная идеография и учебная фразеология / В. М. Мокиенко. – М. : Просвещение, 1984. – 252 с.
16. Попова З. Д. Очерки по когнитивной лингвистике / З. Д. Попова, И. А. Стернин. – Воронеж : Истоки, 2001. – 191 с.
17. Садохин А. П. Этнология / А. П. Садохин. – М. : Рус. яз., 2002. – 284 с.
18. Садыкова М. А. Свет и тьма / М. А. Садыкова // Антология концептов / под ред. В. И. Карасика, И. А. Стернина. – Волгоград : Парадигма, 2009. – Т. 7. – С. 4–18.
19. Тер-Минасова С. Г. Язык и межкультурная коммуникация / С. Г. Тер-Минасова. – М. : Слово/Slovo, 2000. – 264 с.
20. Хроленко А. Т. Основы лінгвокультурологии / А. Т. Хроленко. – М. : Флинта ; Наука, 2004. – 184 с.
21. Cambridge Dictionary / Free English Dictionary, Translations and Thesaurus [Electronic resource]. – Available at : <http://dictionary.cambridge.org>

22. Humboldt W. On Language [Electronic resource] / W. Humboldt ; edited by Michael Losonsky. – Cambridge University Press. – 1999. – P. 25–64. – Available at : http://assets.cambridge.org/97805216/67722/frontmatter/9780521667722_frontmatter.pdf
23. Merriam-Webster: Dictionary and Thesaurus [Electronic resource]. – Available at : <http://www.merriam-webster.com>.

References

1. Azhniuk, B. M. 1990. "Natsionalna Frazeolohiia v Inshomovnomu Zistavlenni". *Ukrainska Mova i Literatura v Shkoli*, 5: 82–87.
2. Alefirenko, N. F. 2011. "Lingvokulturnaia Priroda Mentalnosti". *Yazyk. Slovesnost. Kultura*, 1: 23–43. <http://publishing-vak.ru/file/archive-philology-2011-1/2-alefirenko.pdf>
3. Alefirenko, N. F. 2010. *Lingvokulturologiia: Tsentralno-Smyslovoie Prostranstvo Yazyka*. Moskva: Flinta; Nauka.
4. Alefirenko, N. F. 1987. *Teoretychni Pytannia Frazeolohii*. Kharkiv: Vyshcha Shkola.
5. Vorkachov, S. G. 2007. "Lingvokulturnaia Kontseptologii: Stanovleniie i Perspektivy". *Izvestiia RAN*, 66 (2): 13–22.
6. Zalevskaia, A. A. 1982. *Psikholingvisticheskie Problemy Semantiki Slova*. Kalinin: Kalininskii Gosudarstvennyi Universitet.
7. Karasik, V. I. 2002. *Yazyk Sotsyalnogo Statusa*. Moskva: Gnozis.
8. Karasik, V. I. 2002. *Yazykovoii Krug: Lichnost, Kontsepty, Diskurs*. Volgograd: Peremena.
9. Kolesov, V. V. 1999. *Zhyzn Proiskhodit ot Slova...*. Sankt Peterburg: Zlatoust.
10. Kolesov, V. V. 1988. *Kultura Rechi – Kultura Povedeniia*. Leningrad: Lenizdat.
11. Kolesov, V. V. 2004. *Yazyk i Mentalnost*. Sankt Peterburg: Peterburgskoe Vostokovedeniie.
12. Maslova, V. A. 1997. *Vvedeniie v Lingvokulturologiiu*. Moskva: Naslediie.
13. Maslova, V. A. 2001. *Lingvorulturologiia*. Moskva: Akademiia.
14. Mikhalskaia, A. K. 1996. *Russkii Sokrat: Lektsyi po Sravnitelno-Istoricheskoi Ritorike*, 35–40. Moskva: Prosveshcheniie.
15. Mokiienko, V. M. 1984. *Uchebnaia Ideiografiia i Uchebnaia Frazeologiia*. Moskva: Prosveshcheniie.
16. Popova, Z. D., and Sternin, I. A. 2001. *Ocherki po Kognitivnoi Lingvistike*. Voronezh: Istoki.
17. Sadokhin, A. P. 2002. *Etnologiia*. Moskva: Russkii Yazyk.
18. Sadykova, M. A. 2009. "Svet i Tma". In *Antologiia Kontseptov*, edited by V. I. Karasik, and I. A. Sternin, 7: 4–18. Volgograd: Paradigma.
19. Ter-Minasova, S. G. 2000. *Yazyk i Mezhekulturnaia Kommunikatsiia*. Moskva: Slovo.
20. Khrolenko, A. T. 2004. *Osnovy Lingvokulturologii*. Moskva: Flinta; Nauka.
21. Cambridge Dictionary. Free English Dictionary, Translations and Thesaurus. <http://dictionary.cambridge.org>
22. Humboldt, W. 1999. *On Language*, edited by Michael Losonsky, 25–64. Cambridge University Press. http://assets.cambridge.org/97805216/67722/frontmatter/9780521667722_frontmatter.pdf.
23. Merriam-Webster: Dictionary and Thesaurus. <http://www.merriam-webster.com>

Рогач Оксана. Теоретическое обоснование терминов *ментальность* и *менталитет* сквозь призму лингвокультурологии. Посвящено обзору существующих определений менталитета и ментальности в отечественном и зарубежном языкознании с учётом лингвокультурологических параметров. Ментальность определена как научная категория, система взглядов, задач и их решений. Менталитет представлен как осмысление мира при помощи образов, окрашенных эмоциональными и ценностными ориентациями; как особое представление о вещах, которые можно воспринимать как картину мира; как часть народной духовной культуры, создающей этноментальное пространство народа. Менталитет выражается в чувствах, разуме и воле каждого отдельного члена общества на основе общего языка и воспитания. Он проявляется в мировоззренческих, поведенческих и культурных стереотипах, исторических традициях, образе жизни людей, а также в языке. В свою очередь, язык, как одна из главных черт нации, представляет не только культуру народа, говорящего на этом языке, но и отображает его менталитет. Именно поэтому изучение особенностей выражения и вербализации национального менталитета является актуальным не только для чисто лингвистических исследований, но и для понимания межнациональных отношений и предотвращения возможных межэтнических конфликтов.

Ключевые слова: ментальность, менталитет, картина мира, национальный характер, стереотип, лингвокультурология.

Rohach Oksana. Theoretical Justification of the Notions MINDSET and MENTALITY in the Terms of Lingvoculturology. The article is devoted to the review of the existing definitions of mindset and mentality in the domestic and foreign linguistics with the consideration of the lingvocultural parameters. Mindset is defined as a scientific category, a system of world views, tasks and their solutions. Mentality is viewed as the perception of the world via images that are marked by emotional and axiological orientations; as a special visualization of things that can be

understood as a map of the world; as a part of a national spiritual culture that creates an ethnomental domain of a nation. Mentality is expressed in the feelings, views and wills of every member of a society on the basis of a common language and education. Mentality is represented in mental, behavioral and cultural stereotypes, historical traditions, people's lifestyle and language. In its turn, a language, as one of the characteristic features of a nation, represents not only its culture but reflects its mentality. That is why the study of the particular ways of expression and verbalization of the national mentality is acute not only for linguistic studies but for the understanding of the cross-cultural relationships and foreseeing the hypothetical interethnic conflicts.

Key words: mindset, mentality, map of the world, national character, stereotype, lingvoculturology.

УДК811.111

Юлія Розенгарт

ДИСТАЛЬНІ МАРКЕРИ НЕПРАВДИВОСТІ ВИСЛОВЛЕНЬ В АНГЛОМОВНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Висвітлено проблему неправдивості інформації в лінгвістичному аспекті. Дослідження ґрунтується на попередніх працях вітчизняних і зарубіжних учених, в яких акцентується на лінгвальних особливостях дискурсу неправдомовців. Увагу сфокусовано на позитивній кореляції вживання мовних одиниць із дистальною семантикою, зокрема займенників і дейктиків, зі ступенем імовірності надання неправдивих відомостей. Результати дослідження політичного інтерв'ю з Б. Обамою засвідчили, що неправдиві висловлювання вказують на експліцитний вибір мовця говорити про інших та імпліцитний вибір послуговуватися дейктичними виразами зі значенням дистанціювання. Крім того, неправдомовець демонструє тенденцію ділитися досвідом інших, а правдомовець надає перевагу ділитися власним досвідом. Застосування дистанційовальної стратегії потенційно свідчить про високу ймовірність того, що мовець говорить неправду.

Ключові слова: неправда, стратегія дистанціювання, дистальний маркер, політичний дискурс.

Постановка наукової проблеми та її значення. Політичний дискурс постає сьогодні одним із пріоритетних об'єктів лінгвістики, оскільки його вивчення дає змогу дослідникові з'ясувати інтенції мовців, поглянути глибше на чинники вибору політиком тих чи тих лінгвальних засобів, мета яких – здійснити вплив на індивідуальну та масову свідомість адресатів. Нерідко з цієї причини мовці вдаються до брехні, аби маніпулювати думкою аудиторії. Концепт неправди в лінгвістичному, психологічному та психолінгвістичному аспектах привертає увагу багатьох науковців, серед яких і зарубіжні, і вітчизняні вчені [2–4; 8].

У когнітивному підході до дискурсу неправда постає як когнітивно-комунікативне утворення, суть якого визначається смисловим ефектом, що виникає у процесі осмислення суб'єктом рефлексії власного досвіду інтерпретації змісту неправдивого висловлення [2]. Передумовою формування неправди в англomовному дискурсі є наявність у свідомості носіїв англійської мови типового уявлення про те, що слід вважати неправдою. Відтак, уведення в лінгвістичний обіг поняття дискурсеми неправди, що складається із двох різнорідних частин – неправдивого висловлення, яке становить собою ядро дискурсеми, та метамовленнєвого нашарування, або її експлікаторної частини, – надає можливість з'ясувати лінгвальні маркери, а також евристичну цінність поняття неправди. Зіставлення мовного й дискурсивного просторів неправди поєднані концептом «неправда», який при розгляді з позицій психолінгвістичного підходу постає як подія наділення мовного знака суб'єктивним смислом [2].

Аналіз досліджень цієї проблеми. З когнітивною проблемою неправдивості тісно пов'язані просторові відношення, що незмінно виступають у картині світу первинними організуючими віхами у структурі картини світу [1, 38]. Говорячи про простір у сприйнятті індивідом, слід розмежовувати принаймні ті просторові параметри, які можна назвати